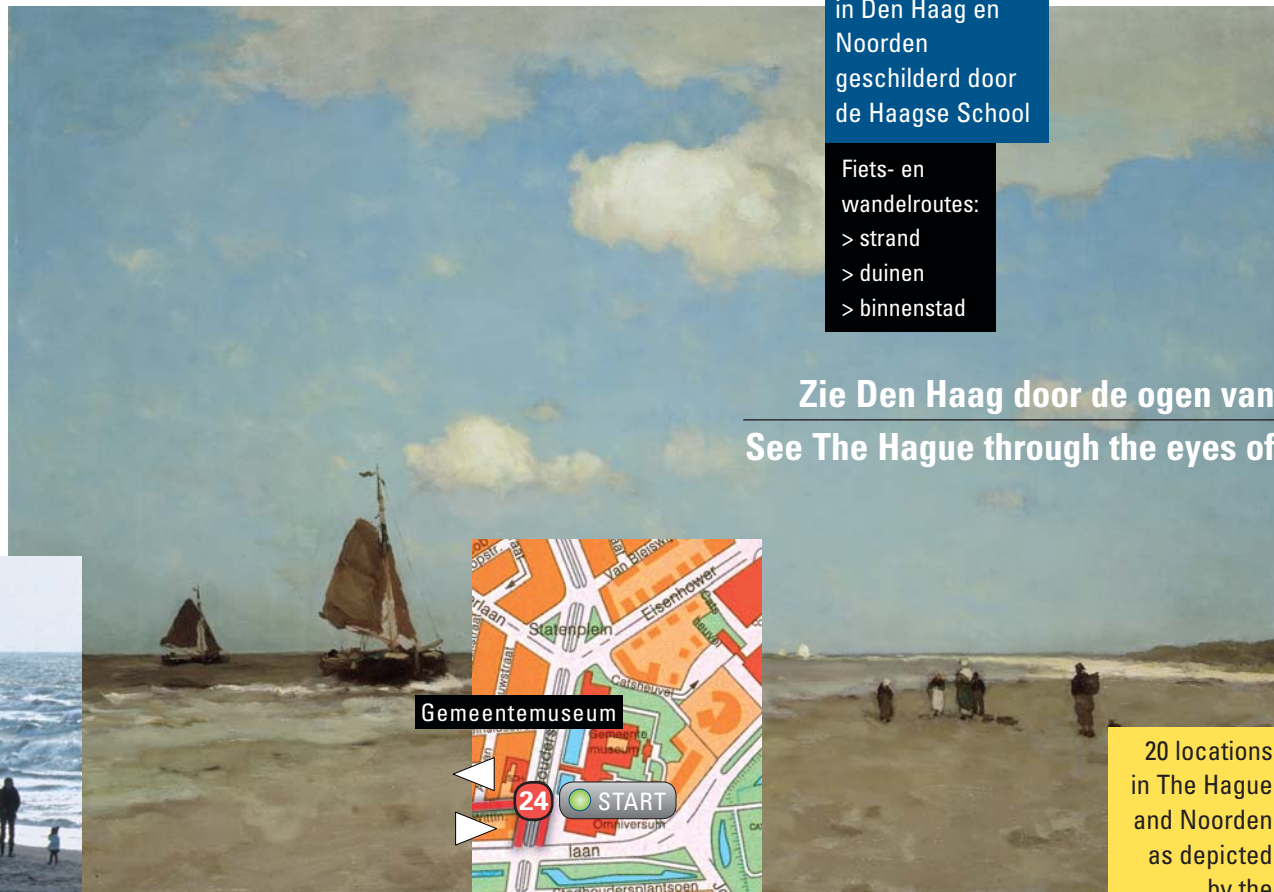
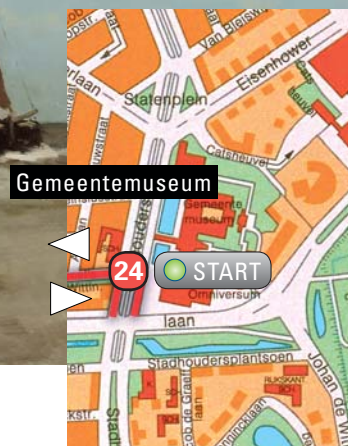

20 plekken
in Den Haag en
Noorden
geschilderd door
de Haagse School

Fiets- en
wandelroutes:
> strand
> duinen
> binnenstad

Zie Den Haag door de ogen van
See The Hague through the eyes of

20 locations
in The Hague
and Noorden
as depicted
by the
Hague School

Van Gogh
Weissenbruch
Mesdag
Israëls
Maris
Mauve
Bosboom

Cycling and
walking:
> beach
> dunes
> citycentre

In het voetspoor van de Haagse School

In the footsteps of The Hague School

Mariët Herlé
Jelle Hellinga

In het voetspoor van de Haagse School

20 plekken in Den Haag en Noorden geschilderd door de Haagse School

In the footsteps of The Hague School

20 locations in The Hague and Noorden as depicted by The Hague School

Mariët Herlé

Jelle Hellinga

de Overkoming

Den Haag 2015

“Land en lucht”, zo heet een van de latere werken van J.H. Weissenbruch. Waar dat was, deed er niets toe. De schilders van de Haagse School wilden doordringen tot het universele, tot de essentie van licht en lucht en water. Dat deden zij in en rond Den Haag aan het eind van de 19e eeuw, in een stad die al een flinke industrie kende. Op hun schilderijen zie je dat bijna niet terug, ze gaven de natuur weer, Hollandse landschappen met zee en weilanden met molens. In de stad kozen zij vaak ‘ouderwetse’ onderwerpen. Daarom is het mogelijk om in en om den Haag rond te kijken zoals zij deden, want het licht, gefilterd door de vochtige zeelucht, de wolkenluchten, het strand en de duinen zijn onveranderd, en de oude straten liggen er nog. Dit boek biedt vier wandelroutes en een fietsroute langs de plekken waar zij woonden en werkten. Ook liggen het Gemeentemuseum Den Haag en De Mesdag Collectie en Panorama Mesdag waar hun werk te bekijken is langs de route. Want de reproducties kunnen nooit het echte werk evenaren.

Een uurtje autorijden buiten Den Haag ligt Noorden, de favoriete plek van de Haagse School om het onbedorven Hollandse landschap te schilderen. De weilanden en de plassen liggen er daar nog precies zo bij als in hun tijd. Via de foto's anno 2000 en historisch materiaal kunt u zich makkelijk oriënteren op uw route, of vanuit uw leunstoel een virtueel tochtje door hun wereld maken.

En op zoek naar de straatnamen waarmee Den Haag deze schilders geëerd heeft, komt u in twee buurten die elk op hun eigen manier heel Haags zijn: de multiculturele volkswijk de Schilderswijk en het deftige Benoordenhout.

"Land and sky" is the title of one of the later works of J.H. Weissenbruch; the precise location depicted was unimportant. The painters of the Hague School sought to pene-trate to what was universal, the essence of light, sky and water. They were doing this at the end of the 19th century in and around The Hague, where there was already considerable industrial activity. Yet this aspect is virtually absent from their paintings, which reflect only nature. In the city they often chose "old-fashioned" subjects. It is thus possible to look at The Hague and its surroundings as they did, since the light, filtered through the damp sea-air, the cloud-scapes, the beach and the dunes are unchanged, and

the old streets are still there. This book offers you four walks and a cycle-route passing through the places where they lived and worked, and extending also to the Gemeentemuseum Den Haag (Hague Municipal Museum), De Mesdag Collectie and the Panorama Mesdag, where their works are exhibited. These reproductions can of course not match the works themselves. A short drive from The Hague is Noorden, the favourite spot of the Hague School for painting the unspoilt Dutch landscape.

The fields and lakes there are still exactly as they were at that time. The contemporary photographs and historical material will make it easy for you to find your way along the route; or you can make a virtual tour of their world from the comfort of your armchair. A quest for the streets in The Hague named after these painters will lead to two neighbourhoods each of which, in its own way, is very characteristic of The Hague: the multicultural and popular Schilderswijk, and the elegant Benoordenhout.

[Veel plezier in het voetspoor van de Haagse School!](#)

[Enjoy your tour in the footsteps of the Hague School!](#)

Inhoud

Contents

Dekkersduin [route]	6	Dekkersduin - dunes [route]
Scheveningen [route]	12	Scheveningen [route]
De Haagse School	22	The Hague School
Centrum [route]	28	City Centre [route]
Meisjes	44	Girls
Molens en fabrieken [route]	46	Mills and windmills [route]
Twee Haagse Schilderswijken	52	Two Hague Painter's neighbourhoods
Overzichtskaart [route]	54	Overall map [route]
Noorden [route]	56	Noorden [route]
Bronnen en verder lezen	62	Literature
Nuttige adressen	63	Addresses

Grijs

In hun kleurkeuze probeerden de schilders van de Haagse School de natuur zoveel mogelijk te benaderen, waardoor ze zich heel erg bezighielden met de grijzen die het Nederlandse landschap bepalen. Bontheid en kleurigheid werden vermeden, waardoor het schilderij meer een geheel werd. "Ik zoek naar een toon die wij gekleurd-grijs noemen; dat is alle kleuren, hoe sterk ook, zoodanig tot een geheel gebracht dat zij den indruk geven van een geurig, warm grijs. Doch ik voor mij vind nog maar altijd grijs van keukenmeiden-japonnen, wit en zwart, peper en zout of op zijn hoogst een slap melkchocolakleurtje. Om het sentiment van het grijze, zelfs in het krachtigste groen, te houden is verbazend moeilijk, en die dat uitvindt is een gelukkige sterveling. Eene bonte schilderij vind ik afschuwelijk, maar in grijs loopt men gevaar wanneer men de juiste toon niet treft, zwaar, dik, flets of tam te worden."

J.W. Bilders in 1860 over werk van o.a. Corot en Millet dat hij op een tentoonstelling in Brussel gezien had.

Grey

In their choice of palette, the Hague School endeavoured to get as close as possible to nature, and consequently made much use of the shades of grey that predominate in the Dutch landscape. Excessive variety and colour were avoided, so that the painting should be a more coherent whole. "My quest is for a tone that we call 'coloured grey': this signifies that all colours, however strong, are combined into a whole to such an extent that they give the impression of a warm, scented grey. Yet I still find myself continually faced with a grey like a kitchen-maid's uniform, white and black, pepper-and-salt, or at best a sort of feeble milk-chocolate colour. To keep the feeling of grey, even in the strongest green, is amazingly difficult, and lucky the mortal who can find how to do it. A too-varied painting I find repellent, but with grey one runs the risk, if one doesn't strike the correct note, of producing something that is heavy, thick, limp or tame."

J.W. Bilders in 1860, referring to works of [among others] Corot and Millet that he had seen in Brussels.

Dekkersduin

Van Gemeentemuseum Den Haag naar Westduinpark

Wandeling:Totaal 1,5 uur, wandelen ca. 1 uur, snackbar en café omgeving

Markenseplein, 's zomers strandtenten

Heen: Bus 24 voor het museum richting Kijkduin tot halte Rode Kruis Ziekenhuis

Start wandeling: Nachtegaallaan; vanaf de Nieboerweg kunt u zo lang als u wilt door de duinen en over het strand lopen.

Terug: Markenseplein [eind van de Nieboerweg] Lijn 12, overstappen op de Nieboerweg op bus 24 richting Station Mariahoeve. Terug naar het Gemeentemuseum of verder naar het centrum.

From Gemeentemuseum Den Haag naar Westduinpark

Walk: total time 1,5 hrs, walking time circa 1 hr, snackbars and pubs surroundings Markenseplein, in summer on the beach

Going: Bus 44 in front of the museum direction Kijkduin, stop Rode Kruis Ziekenhuis [Hospital]

Start walking: Nachtegaallaan; from Nieboerweg you can roam as long as you like through dunes and beach

Back: Markenseplein [end of Nieboerweg] Tram 12, change at Nieboerweg to bus 24 direction Station Mariahoeve, back to the Gemeentemuseum or further to the city centre.

U komt langs / You are passing

- Weissenbruch p. 9

- Maris p. 10

- Mauve p. 11

Fietstocht: 1 uur, begin- en eindpunt Gemeentemuseum Den Haag

Cycling: approximately 1 hrs, start and finish Gemeentemuseum Den Haag

Het Gemeentemuseum Den Haag is ontworpen door H.P. Berlage. In dit interessante gebouw is de grootste collectie werk van de Haagse School ter wereld te vinden. Het wordt daar onder de best mogelijke museale omstandigheden tentoongesteld. Het museum is ook de thuisbasis van veel werk van Piet Mondriaan, bijvoorbeeld de Victory Boogie Woogie geïnspireerd door de Newyorkse Broadway. Ook van de populaire graficus M.C. Escher is in dit museum steeds werk te zien.

The Gemeentemuseum Den Haag was designed by H.P. Berlage. The worlds largest collection of the work of the Hague School is to be found in this interesting building, where it is displayed in the best possible conditions. It also houses many famous works of Piet Mondriaan, e.g. "Victory Boogie Woogie", inspired by Broadway in New York, and works by the popular Dutch artist M.C. Escher.

Nachtegaallaan - het "Moordenaarslaantje"

Hier was in 1880 in ieder geval een stuk Dekkersduin. Dat weten we, omdat A. van Raamsdonk, oud-directeur van Instituut Wolters, precies heeft uitgezocht waar in dat jaar "De moord in Dekkersduin" is gepleegd op Marius. Dat jongetje van tien werd van school gehaald en in Dekkersduin vermoord, bij de huidige Nachtegaallaan, lange tijd nog het Moordenaarslaantje genoemd. Hij zat op Instituut Bouscholte, "voor jongelieden van den aanzienlijken stand", het latere Instituut Wolters, waar men van de schrik tot aan 1930 streng bleef controleren door wie de leerlingen gehaald werden!

Nachtegaallaan - "Murderer's Lane"

In 1880 this was certainly part of the area known as Dekkersduin. This is known from the research by A. van Raamsdonk, formerly head of the Wolters Institute, into the question of the location of the "Dekkersduin murder" in that year. Marius, a 10-year-old schoolboy was collected from school and murdered in Dekkersduin, near the Nachtegaallaan, which was known as "Murderer's Lane" for quite a while. He attended the Instituut Bouscholte, "for boys of the upper classes", which later became the Wolters Institute; as a consequence, until as late as 1930 the Institute kept a very careful check on the identity of those collecting children from school!

Bij Dekkersduin,
J.H. Weissenbruch,
zonder datum,
Gemeentemuseum Den Haag

Een van de vele ongedateerde schetsen en aquarellen van het Dekkersduin. In het huidige Westduinpark is een deel van dit landschap bewaard gebleven. Door het ongerepte Westduinpark is het alleen voor voetgangers en fietsers mogelijk om op het strand te komen.

Near Dekkersduin,
J.H. Weissenbruch,
undated,
Gemeentemuseum Den Haag

One of many undated sketches and water-colours of Dekkersduin. Part of this landscape has been preserved in what is now the Westduinpark. The unspoilt Westduinpark gives access to the beach, but only for pedestrians and cyclists.

Slatuintjes bij Den Haag,

J. Maris,

circa 1878,

olieverf/doek,

Gemeentemuseum Den Haag

Door de slatuintjes liep je naar Dekkersduin, de favoriete locatie van de schilders van de Haagse School. De slatuintjes begonnen ongeveer bij de Van der Spiegelstraat, bij De Mesdag Collectie. Vanuit de duinen landinwaarts keek je tot aan wat nu het Westland is en terug naar de stad.

Allotments near The Hague,

J. Maris,

circa 1878,

oil on canvas,

Gemeentemuseum Den Haag

Passing through the allotments, one came to Dekkersduin, the favourite spot for the Hague School painters. The kitchen gardens began approximately at the Van der Spiegelstraat, near De Mesdag Collectie. Looking inland from the dunes, you could see all the way to what is now called the Westland (still the place where Dutch tomatoes and other vegetables are grown) and back to the city.

Afzanderij te Scheveningen, **A. Mauve,** aquarel, zonder datum,

Gemeentemuseum Den Haag

In de tijd van de Haagse School werd in Den Haag veel gebouwd. De duinen werden afgegraven om plaats te maken voor nieuwe huizen en vanwege het zand.

Sand excavation in Scheveningen, **A. Mauve,** watercolour, undated,

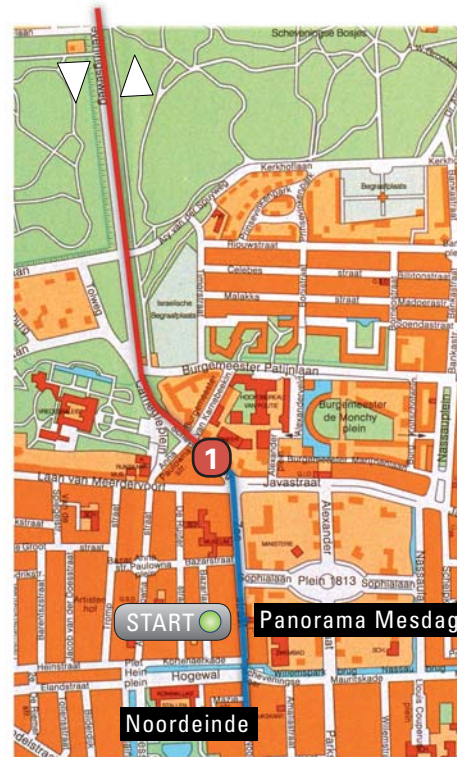
Gemeentemuseum Den Haag

At the time of the Hague School The Hague was expanding rapidly. The dunes were excavated to make way for new houses and to make use of the sand.

Scheveningen

Gemeentemuseum

START Panorama Mesdag

Noordeinde

Van Panorama Mesdag naar Seinpostduin

Wandeling: inclusief tramrit 1,5 uur

Heen: Vanaf het Panorama Mesdag eerst linksaf, het verlengde van de Zeestraat heet Noordeinde. Daar zijn nu galeries die moderne en oude kunst verkopen. Terug naar Panorama Mesdag, de andere kant oplopen, langs Communicatie Museum, tramhalte lijn 1 richting Scheveningen voor het Vredespaleis. Uitstappen halte Badhuiskade, links af richting kust, residentie Seinpostduin. Daarachter ligt de zee. Langs de Zeekant richting haven lopen. Linksaf tussen de duinen langs eerste en tweede haven

Terug: naar Panorama Mesdag tram 1

From Panorama Mesdag to Seinpostduin

Walk: total time 1,5 hrs including tram

Going: first turn left, the Zeestraat continues into the Noordeinde. There are the galleries selling modern and old art. Back to Panorama Mesdag, continuing past Communicatie Museum, tram stop 1 direction Scheveningen in front of the Peace Palace. Exit stop Badhuiskade, going left direction coast, residence Seinpostduin. Behind it is the sea. Continue via Zeekant to a road between the dunes. Left direction harbour

Back: tram 1 to Panorama Mesdag

U komt langs / you are passing:

- Panorama Mesdag / Seinpostduin p. 13
- Noordeinde p. 15
- Maris p. 14, hotel Zeerust p. 16
- Bosboom p. 17
- Weissenbruch p. 19
- Mesdag p. 21

Fietsen: ca. 2 uur heen en terug inclusief stops

Cycling: approximately 2 hrs including stops

Panorama Mesdag, Den Haag, H.W. Mesdag, 1881

H.W. Mesdag, beroemd om zijn zeegezichten, ontwikkelde het Panorama Mesdag dat een realistisch beeld geeft, alsof je op het Seinpostduin staat en naar de zee kijkt. Op de foto is te zien hoe deze illusie geschapen is. Mesdag wilde hiermee ook protesteren tegen het afgraven van het Seinpostduin.

Panorama Mesdag, The Hague, H.W. Mesdag, 1881

H.W. Mesdag, famous for his paintings of sea-scenes, developed the Panorama Mesdag, which gives a realistic impression of standing on the Seinpostduin and looking at the sea and the beach. The photograph shows how the illusion is created. It was also Mesdag's intention to protest at the leveling of the Seinpostduin.

Te Scheveningen,
A. Mauve,
 doek,
 De Mesdag Collectie
 Het terras van Hotel Zeerust. De meeste schilders uit de Haagse School hadden een voorkeur voor het harde vissersleven in Scheveningen, maar tegelijkertijd was ook de 'zonnige' kant van de badplaats volop in ontwikkeling. Dit is een vrijer schilderij dat doet denken aan de Franse impressionisten

Scheveningen,
A. Mauve,
 canvas,
 De Mesdag Collectie
 The terrace of the Hotel Zeerust. Most painters of the Hague School preferred to paint the hard life of the fisherfolk in Scheveningen, but at the same time the it was rapidly growing into a busy sea-side resort. This painting is in a free style, suggestive of the French impressionists.

Scheveningen,
Frida Holleman,
 juni 1974,
 aquarel/pen 9,5 x 14,5 cm,
 Kunstzaal Van Heijningen
 Op het Noordeinde zijn veel galeries waar o.a. kunst van de Haagse School en van hedendaagse kunstenaars te koop is. Kunstzaal van Heijningen is gespecialiseerd in figuratieve kunst van hedendaagse schilders die nog steeds in het landschap gaan zitten om daar te gaan schilderen. Er zijn altijd wel zee- en stadsgesichten in voorraad, zoals deze aquarel. De galeries ontvangen u graag om eens rond te kijken

Scheveningen, **Frida Holleman**, June 1974, water colour/pen 9.5 x 14.5 cm, Van Heijningen Art gallery
 There are many galleries on the Noordeinde selling, among other things, paintings of the Haagse School and of contemporary artists. Art gallery Van Heijningen specialises in figurative art and paintings by contemporary painters who still go out and paint in the countryside. Seascapes and townscapes are always in stock, such as this water colour. The galleries invite you to come and have a look around.

In 1873 logeerde Bosboom in huize Erica en later in hotel Zeerust, dat toen gevestigd was aan Zeekant 1. Dit gebouw staat er nog, aan het eind van de Keizerstraat.

In 1873 Bosboom stayed at the Villa Erica, and later at Hotel Zeerust, then at No.1 Zeekant. The building is still there, at the end of the Keizerstraat

Grand-Hotel „Zeerust”

ZEEKANT 1.

Eigenaar: JOS. JERGEN & COMP.

Telefoon Sch. 461.

Tevens Café en Restaurant.

Kamer met Ontbijt vanaf f 2.—, met pension vanaf f 4.50 p. p. p. d. Kinderen en bedienenden halven prijs. Lunch van 12—1 uur, à f 1.25, f 1.50 en hooger.

Diners van 5½,—7½ uur, à f 1.75, f 2.— en hooger.

Restaurant à la carte den geheelen dag. Plats du jour van 12—5 uur à f 0 80 Groot terras aan de zeezijde.

Openbare Gebouwen.

A.	Station Electriche Spoorweg.	Telefoon Sch. 419
B.	Station Stoomtram Staatspoor.	" 931
C.	Station Stoomtram Hall. Dieren Spoorweg.	" 480
D.	Post- en Telegraafkantoor.	" 755
E.	Station Draadloze Telegrafie (Semaphore).	" 937
F.	Commissariaat van Politie.	" 131
G.	Politie-posthuis Gevers Deynmoetweg.	" 813
H.	Politie-posthuis Keizerstraat.	" 763
I.	Politie-posthuis Johan van Oldenbarnevelalaan.	" 814
K.	Politie-posthuis Wittebrug.	" 812
L.	Stadhouderskerk.	
M.	Oude Kerk.	
N.	N. t. Kerk.	
O.	Nieuwe Kerk.	
P.	Paviljoen Prinses van Wied.	
Q.	Circus.	
R.	Seinpast.	
S.	Maalderij.	
T.	Vuurloren.	
U.	Speelsterrein Lefmanias.	
V.	Openbare Burgerschool.	
X.	Openbare Burgerschool.	

PLATTEGROND VAN SCHEVENINGEN.

Hotels.

1.	Kurhaus.	Telefoon Sch. 442
2.	Palace Hotel.	" 449
3.	Hotel d'Orange.	" 475
4.	Grand Hotel Garni.	" 358
5.	Hotel Bristol.	" 439
6.	Hotel Altburg.	" 438
7.	Hotel Van den Abeelen.	" 437
8.	Villa Jeannette.	" 739
9.	Savoy Hotel.	" 459
10.	Hotel Rauch.	" 455
11.	Hotel Zeerust.	" 461
12.	Hotel Wittebrug.	" 460

Post, Telegraaf, Telefoon, Spaar- en Rijkverzekeringsbank.

Automobilverhuurders:

APOTHEKERS: J. VAN BUUREN.

de hand van wat ter tentoonstelling te zien is, voor de huiswijf te plotten. De 3e afdeling zal trachten een vol-

mishandeling in het bijzonder, in den strijd voor volkeverheffing en volksopvoeding in het algemeen. De medewerking van

Het strand te Scheveningen, J.J. Bosboom, aquarel, Rijksprentenkabinet Rijksmuseum Scheveningen had toen nog geen haven, de bomsschuiten moesten met paarden het strand op getrokken worden.

Scheveningen Beach, J.J. Bosboom, watercolour, Rijksprentenkabinet Rijksmuseum In 1873 Scheveningen did not yet have a harbour, fishing boats had to be towed onto the beach by horses.

Scheveningse strand 1977

Het Scheveningse strand vanaf het havenhoofd in zuidelijke richting. De foto is met tegenlicht bij vochtig weer genomen. Wie op zo'n dag op een strand loopt en achterom kijkt, ziet weer heel ander licht en andere kleuren. Geen enkele keer is de kleur hetzelfde, zoals op de ansichtkaarten met helgeel strand en een felblauwe lucht.

Scheveningen beach 1977

Scheveningen beach, looking south from the tip of the modern harbour; photograph taken against the light in wet weather. If you walk on to the beach on a day like this and look back, you will see yet another sort of light and other colours. The colours are never as shown on picture postcards, with vivid yellow sand and intense blue sky.

Strandgezicht,

J.H. Weissenbruch,

1887, olieverf,

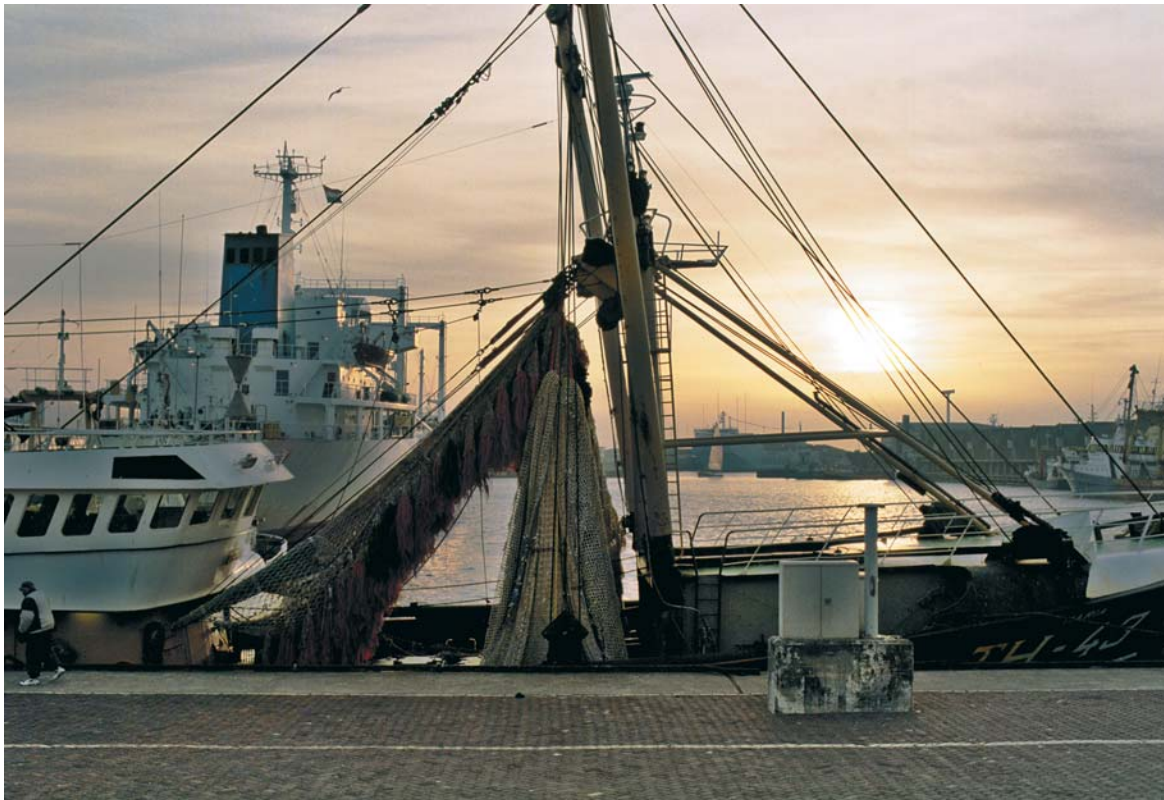
Gemeentemuseum Den Haag

Andere schilders uit de Haagse School probeerden de bedrijvigheid op het strand weer te geven, Weissenbruch ging het om de natuur. "De lucht op een schilderij, dat is de hoofdzaak," zei hij. De horizon op zijn schilderijen is dan ook vaak laag gekozen. "Lucht en licht zijn de grote tovenaars. De lucht bepaalt het schilderij. Schilders kunnen nooit genoeg naar de lucht kijken," aldus Weissenbruch

Beach Scene, **J.H. Weissenbruch,** 1887, oils, Gemeentemuseum Den Haag

While other painters of the Hague School tried to convey the activity on the beach, Weissenbruch concentrated on nature. "The sky is the most important thing in a painting", he said. He also favoured low horizons. "Sky and light are the great magicians; it is the sky that dictates the painting. Painters can never look too much at the sky", in Weissenbruch's view.

Eerste binnenhaven
Scheveningen
januari 2000.
De Scheveningse vissers-
schepen liggen nu in de
eerste binnenhaven;
de tweede binnenhaven,
omringd door restaurants,
wordt steeds meer een
toeristenattractie.

Scheveningen Harbour,
January 2000.
Scheveningen fishing
boats now tie up in the
first harbour; the second
harbour, surrounded as
it is by restaurants, it is
now a tourist attraction.

Winter aan het strand te Scheveningen,
H.W. Mesdag,
zonder datum,
doek,
[De Mesdag Collectie](#)
Onderhoud van een schip op het strand.
Mesdag betreurde het aanleggen van
de haven omdat daarmee de pittoreske
bommen van het strand verdwenen.

Beach at Scheveningen,
H.W. Mesdag,
undated,
oil,
[De Mesdag Collectie](#)
Maintenance of a ship on the beach.
Mesdag regretted the construction of
the harbour, as this caused the pictu-
resque fishing boats to disappear from
the beach.

The Hague School

Korenhuis, 17th Century

The Hague Academy is the oldest in Holland; it was formed in 1682 from the "Pictura" society, which had split off from the house-painters of the Guild of St. Luke. Its premises were at first in the Boterwaag, which is now a café-restaurant on the corner of the Prinsegracht and the Grote Markt, and soon after in the Korenhuis, Prinsegracht 27.

De Haagse School

Korenhuis, 17e eeuw

De Haagse Academie is de oudste van Nederland. Hij is in 1682 voortgekomen uit het genootschap Pictura dat zich van de huisschilders van het St. Lukasgilde had afgescheiden. De academie was ondergebracht in de Boterwaag, nu café restaurant aan de Prinsegracht hoek Grote Markt, en al snel daarna naar het Korenhuis, Prinsegracht 27.

Hall of the Pictura Society on Prinsegracht, 17th century

The society also had a social function: its members met to discuss each other's work over a glass of wine. The Korenhuis is now the municipal centre for amateur artistic activity, where teaching is available in music, drawing, painting and drama.

De vergaderzaal van het schildergenootschap Pictura aan de Prinsegracht,

Dit gezelschap was ook een gezelligheidsvereniging, waar men bij elkaar kwam om onder het genot van een glaasje wijn over elkaars werk te praten. Het Korenhuis is nu het stedelijke centrum voor amateurkunstbeoefening waar zowel muziek- als teken- en schilder- als drama-onderwijs wordt gegeven.

Gypsotheek Haagse Academie

Tekenen leerde je op een academie naar gipsen modellen van klassieke beelden. Ook moesten leerlingen schilderijen uit de gouden eeuw, bijvoorbeeld van Van Ruisdael, Rembrandt en Potter kopiëren [toen en nu te zien in het Mauritshuis]. Op het gebied van landschappen waren de klassieke onderwerpen een bosgezicht, zoals de schilderijen van Koekoek, een panoramisch landschap zoals de schilderijen van Van Ruisdael, of een veestuk, zoals de Stier van Potter. De schilders van de Haagse school specialiseerde zich in landschappen, maar namen ook het weidse Hollandse landschap als onderwerp. In het begin leken hun landschappen nog panoramisch, zie bijvoorbeeld Gezicht op de Trekvliet [p. 50] van Weissenbruch, maar later was hun streven om er meer één totaalimpressie van de maken, waarin de stoffage zoals molens, koeien of mensen tot een minimum gereduceerd werden en onderdeel uitmaakten van het geheel. "Ik schilder geen koeien om koeien, maar koeien om licht" zei Willem Maris.

Gypsotheek (Collection of plaster casts), Hague Academy

Drawing was taught at an academy from plaster casts of classic sculpture; students had also, as part of their training, to copy old Dutch masters, for example Van Ruisdael, Rembrandt and Potter [still to be seen in the Mauritshuis Museum]. As regards landscapes, the classical subjects were woodland scenes, like those of Koekoek, a panoramic landscape after Van Ruisdael, or cattle like the famous Bull by Potter. The painters of the Hague School specialized in landscapes, but chose in addition the wide flat Dutch landscape. Initially their landscapes were also panoramic, see for example, Weissenbruch's "View of the Trekvliet" [p. 50], but later their aim was to give a single overall impression of a landscape, in which props such as windmills, cows or people were minimized and served simply as parts of the whole. "I don't paint cows for the cows, I paint cows for the speckles of light", said Willem Maris.

Koninklijke Academie
tegenover het Malieveld
geopend in 1938.

Koninklijke Academie
founded in 1938,
facing the Malieveld.

Haagse Academie uit 1839

Een aantal schilders uit de Haagse School heeft hier wel les gehad, maar niemand is er ooit docent geworden. Directeur Koelman van de Haagse Academie vond geen van de schilders van de Haagse School goed, evenmin als de Franse impressionisten, die hij "realistische zwijnerij" noemde. Er heerste een controversiële sfeer tussen de docenten van de academie en de officiële Pulchrieden en de "artiesten" van de Haagse school, die uitgescholden werden voor modderschilders. Toch kun je achteraf zeggen dat de schilders van de Haagse School hun wortels hadden in de 17e eeuwse Nederlandse schilderkunst, en ze het begin vormden voor de vernieuwingen in de 20ste eeuw. Het gebouw van de foto stond aan de Prinsessegracht. In 1839 werden de school voor bouwkunde en de teken-school gecombineerd tot deze academie, wat aangeeft dat het ambacht heel belangrijk was. Het classicistische gebouw werd afgebroken nadat er in 1863 brand was uitgebroken tijdens een bal dat de Prins van Oranje aanbood aan de koninklijke familie en het corps diplomatique.

Den Haag, Prinsessegracht met Teekenacademie.

Hague Academy from 1839

A number of artists in the Hague School studied at the Hague Academy, but none of them ever became teachers there. Koelman, Director of the Academy, had no good opinion of any of them, any more than he had of the French impressionists, whose work he referred to as "realistic cochonnerie". Controversy reigned between the Academy professors and the "official" members of Pulchri, on the one hand, and the "artists" of the Hague School, condemned as mud-painters on the other. With the benefit of hindsight, it can be said that the Hague School painters had roots in Dutch 17th century painting, and that they paved the way for the renewals of the 20th century. The building in the photo was on the Prinsessegracht. In 1839 the schools of architecture and of drawing were merged in this Academy. The classical building was demolished in a fire in 1863 that broke out during a ball given by the Prince of Orange for the royal family and the diplomatic corps.

Kunsthandel Goupil

Kunsthandelaars speelden een belangrijke rol in de ontwikkeling van de Haagse School. Zij fungeerden meestal als opdrachtgever [dus niet de verzamelaars]. Goupil uit Parijs had filialen in Londen en New York, en associeerde zich later met buurman kunsthandel Van Gogh [Plaats 22] tot Goupil & Co.

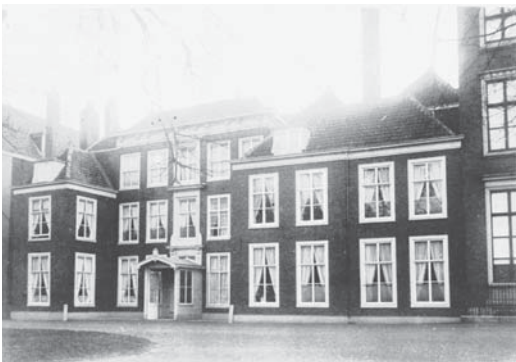

Interieur Boussod, Valadon & Cie op de Plaats 22

Interior of Boussod, Valadon & Cie on Plaats 22

Goupil, art dealers

Art dealers played an important role in the development of the Hague School. They usually acted as principals rather than as collectors. Goupil of Paris had offices in London and New York, and later merged with its neighbour and fellow art dealer Van Gogh [Plaats 22] to form Goupil & Co.

HTM voor aquarellen

Er kwam steeds meer aandacht voor de aquarel, die niet door iedereen als een serieuze kunstvorm werd gezien. De criticus Alberdingk Thijm zei hierover: "De schilders vermijden het woord waterverftekening; zij spreken liever van aquarellen; waarschijnlijk omdat de tekening vaak ver te zoeken is." In 1876 werd de Hollandse Tekenaarssociëteit opgericht, om te onderstrepen dat aquarellen de moeite waard waren als aparte kunstvorm.

HTM for watercolours

Watercolour painting was attracting more and more attention, although not everyone felt it was a serious art form. The critic Alberdingk Thijm said: "The painters avoid the word watercolour drawing; they prefer to speak of painting in watercolours; probably because there is often no question of drawing." In 1876 the Hollandse Tekenaarssociëteit [Dutch Drawing Society] was founded to emphasise the importance of watercolour painting as a separate art form.

Pulchri Studio, Lange Voorhout 15

Onderricht in schilderen werd op de academie niet gegeven. Om samen te kunnen tekenen en schilderen naar levende modellen werd in 1847 het Schilderkundig Genootschap Pulchri opgericht. In de bloeitijd van de Haagse School ging men ook steeds meer gezamenlijk tentoonstellingen organiseren, waardoor de behoefte aan een eigen ruimte groter werd. H.W. Mesdag kocht samen met zijn broer het pand Lange Voorhout 15 [op de foto nog woonhuis] en liet de koetshuizen erachter verbouwen tot tentoonstellingszalen. In 1901 schonk hij het gebouw aan Pulchri. Ook koningin Wilhelmina was lid van Pulchri. Pulchri kent nog steeds leden, houdt exposities en er is een sociëteit. Je kunt er gratis binnenlopen en ook wat nuttigen in het sfeervolle café met 's zomers een intiem terras in de tuin. Als reactie op het deftige Pulchri werd in 1891 de Haagse Kunstkring opgericht, waar men zich met meer kunstvormen dan alleen met schilderen wilde bezighouden. De Haagse Kunstkring is gevestigd om de hoek, Denneweg 64. Ook daar kun je zo binnenlopen, rondkijken en iets eten of drinken.

Pulchri Studio, Lange Voorhout 15

The academy did not give training in painting. In 1847 a group of painters founded the Schilderkundig Genootschap Pulchri [Pulchri Painting Society] to draw and paint from live models. In the hey-day of the Hague School the members also frequently organised joint exhibitions, thereby increasing the need for a space of their own. H.W. Mesdag and his brother bought the building at Lange Voorhout 15 [still a private home in the photograph] and converted the coach houses behind it into galleries. In 1901 he gifted the building to Pulchri. Queen Wilhelmina was also a member of Pulchri. The Pulchri still has members, holds exhibitions and has a members' club. Entrance is free and there is a pleasant café. During the summer there is an intimate restaurant in the garden. As a reaction to the fashionable Pulchri, in 1891 the Haagse Kunstkring was founded by a group of artists who wanted to do more than just paint. The Haagse Kunstkring is based just around the corner from the Pulchri at Denneweg 64. Here too you can just walk in, look around and have something to eat and drink.

Schaatsenrijden in het Haagse Bos, W.B. Tholen,

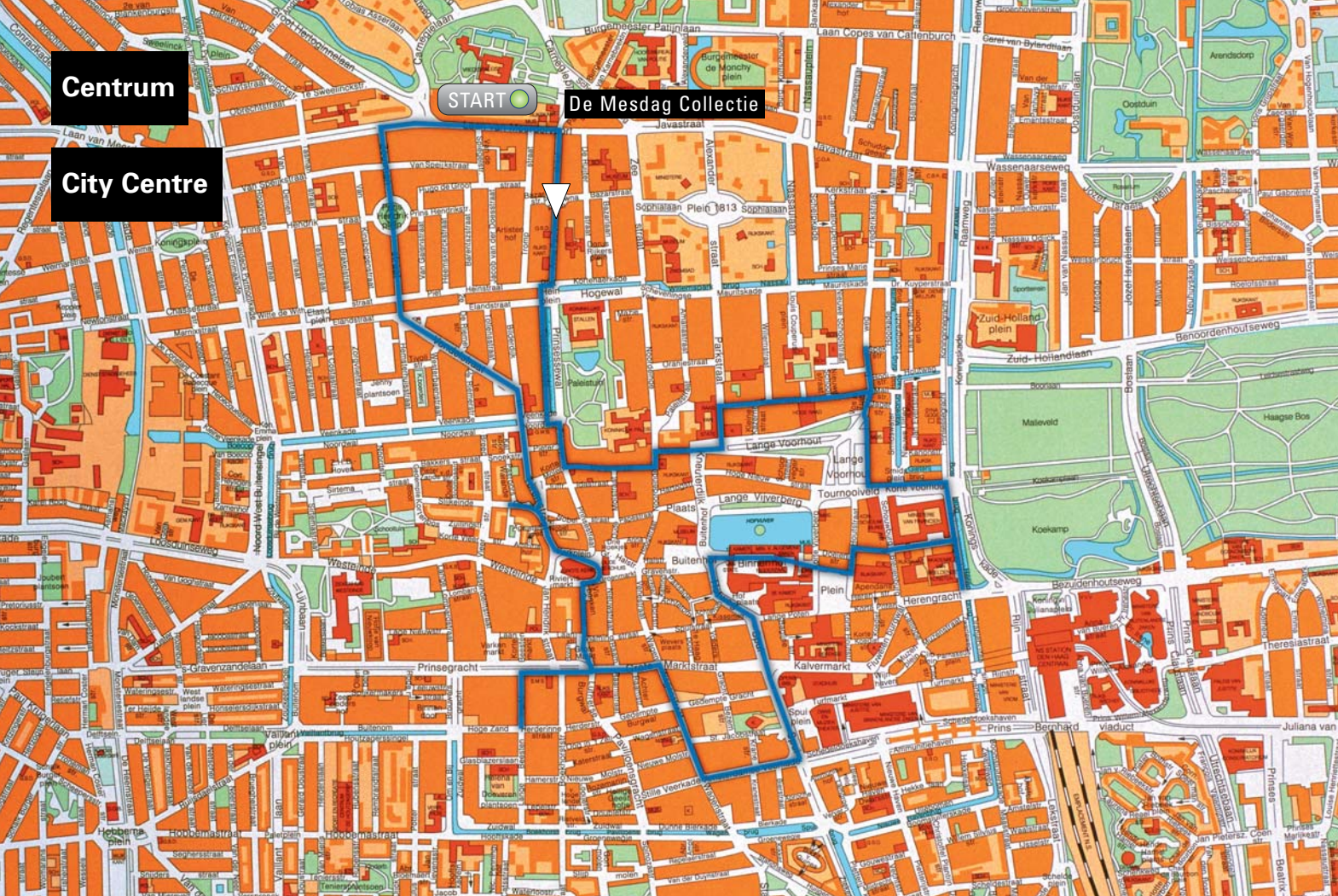
schenking Vereniging van Museumvrienden Den Haag 1896, olieverf/doek, Gemeentemuseum Den Haag

Een 'school' schilders is een groep mensen die min of meer dezelfde ideeën hebben en die enige tijd in een dezelfde plaats werken en die elkaar kennen. Op dit vrolijke ijsgezicht zien we hoe een aantal schilders van de Haagse School samen hun vrije tijd doorbrengen. Jozef Israëls, Neuhuys, H.W. Mesdag, Willem de Zwart en Weissenbruch zijn er op te herkennen.

Skating in the Haagse Bos, **W.B. Tholen**, gift of the Society of Friends of the Museum The Hague 1896, oil on canvas, Gemeentemuseum Den Haag

A 'school' of painters is a group of people who share more or less the same ideas, who work together in the same place for a certain period of time and know each other. In this cheerful winter tableau we see a number of the painters in the Hague School relaxing together. Jozef Israëls, Neuhuys, H.W. Mesdag, Willem de Zwart and Weissbruch can be all be identified in it.

Een rondje vanuit De Mesdag Collectie

Wandeling: totaal 2 uur, veel gelegenheid voor een hapje of een drankje onderweg

Roundtrip from De Mesdag Collectie

Walk: 2 hrs, many pubs, snackbars and cafes on the way

U komt langs / passing:

- Laan van Meerdervoort 7f: De Mesdag Collectie
- Toussaintkade [tegenover/opposite] Prinsessewal]: atelier Bosboom [p. 28]
- Lange Voorhout 15: Pulchri studio [p. 24]
- Kazernestraat 112 [afgebroken/demolished]: atelier Weissenbruch [p. 30, 31, 32, 33]
- Denneweg 64, Haagse Kunstkring [p. 24]
- Prinsessegracht 4: Koninklijke Academie [p. 22], waarvandaan te zien /with view of:
- Centraal Station, Vincent van Gogh [p. 34]
- Binnenhof, Klinkenberg [p. 35]
- Spui, Nieuw stadhuis [p. 39]
- Wagenstraat, synagoge/synagogue Bosboom, [p. 36]
- Prinsegracht 27: Korenhuis, Prinsegracht [p. 20] Boterwaag [p. 20]
- Grote Markt: Grote kerk, J.H. Weissenbruch [p. 40]
- Grote Markt: oud stadhuis, Bosboom [p. 38]
- Geest 41 [afgebroken/demolished] Vincent van Gogh [p. 41]

De Mesdag Collectie is begonnen in woonhuis van H.W. Mesdag. Hij was een van de eersten die een unieke collectie opbouwde van Franse schilders uit de school van Barbizon, nog steeds te zien in de huidige Mesdag Collectie, en van Nederlanders uit de Haagse School. Achter de fraaie tuin is vanuit het museum het Vredespaleis te zien.

De Mesdag Collectie originated in the residence of H.W. Mesdag. Mesdag was one of the first to collect French painters from the Barbizon School, still to be seen in this museum, and works by the Dutch painters of the Hague School. From the museum there is also a striking view of the Peace Palace, which was built behind the Mesdag's garden.

Fietstocht: 2 uur met vele stops, begin- en eindpunt De Mesdag Collectie Den Haag

Cycling: 2 hours stopping frequently, start and finish De Mesdag Collectie Den Haag

Atelier, **J. Bosboom**,
zonder datum, aquarel,
Gemeentemuseum Den Haag

In 1879 betrok Bosboom een nieuw huis met atelier aan de Veenlaan. Die heet nu Toussaintkade, naar zijn vrouw, de schrijfster A. Bosboom-Toussaint. Het werd in oudhollandse stijl ontworpen door Laarman, de architect die ook mee-werkte aan het Panorama Mesdag.

Studio of **J. Bosboom**,
undated, watercolour,
Gemeentemuseum Den Haag

In 1879 Bosboom moved to a new house with a studio on the Veenlaan, a street now named Toussaintkade after his wife, the writer A. Bosboom-Toussaint. The house was designed in traditional Dutch style by Laarman, the architect who also worked at the Panorama Mesdag.

Toussaintkade 2000
De negentiende eeuw is de eeuw van de 'neo'-stijlen. Wat was nu nobeler, Grieks of Romeins? Daar kon men lang over discussiëren. Soms mengde men willekeurig [eclectisch] alle stijlen, zoals bij het Vredespaleis. Voor de huidige Toussaintkade koos men voor 'oudhollands'.

Toussaintkade 2000
The nineteenth century was the period of "neo" styles: controversy raged over whether neo-Greek or neo-Roman should be regarded as the more noble. Sometimes an eclectic mixture of all styles was employed, as for the Peace Palace. For the Toussaintkade, the choice was for Dutch traditional.

Atelier van Weissenbruch,
J.H. Weissenbruch,
 aquarel,
 Gemeentemuseum Den Haag
 Weissenbruchs atelier aan de
 Kazernestraat. Waarschijnlijk is
 de jongen op de afbeelding zoon
 Willem, die een stillevens schildert.
 Om het licht er duidelijk op te laten
 vallen zijn drie ramen met bruin
 papier afgeplakt.

Studio of Weissenbruch,
J.H. Weissenbruch,
 watercolour,
 Gemeentemuseum Den Haag
 Weissenbruch's studio in the
 Kazernestraat. The boy is probably
 his son Willem, painting a still-life.
 For a striking effect with the light,
 three windows are covered with
 brown paper.

Achtertuint in de Kazernestraat, Den Haag
J.H. Weissenbruch,
 paneel,
 Carmen Thyssen-Bornemisza collection, Madrid
 Weissenbruch woonde in de Kazernestraat 112,
 een pand dat kort na zijn dood is afgebroken.
 Het was een stuk eenvoudiger dan de huizen
 van sommige andere schilders uit de Haagse
 School. Hij wist echter ook deze plek uit te
 buiten, zoals te zien is aan dit schilderij van zijn
 achtertuin, die Frans of zelfs Japans lijkt door
 de bloeiende kersenbomen.

Back garden in the Kazernestraat, The Hague,
J.H. Weissenbruch,
 panel,
 collection of Carmen Thyssen-Bornemisza,
 Madrid.
 Weissenbruch lived at Kazernestraat 112,
 a building that was demolished shortly after
 his death; it was a far simpler house than some
 of the residences of the painters of the Hague
 School. However, he was able to make good
 artistic use of the site, as is evident in this
 picture of his back garden, in which the cherry
 trees in bloom give a French or Japanese
 touch.

Kazernestraat,
J.H. Weissenbruch,
 zonder datum, olieverf/paneel,
 Gemeentemuseum Den Haag

De Kazernestraat loopt parallel aan de Lange Voorhout, waar o.a. Pulchri Studio gevestigd is op nr.15 en grenst aan het uitgaans- en winkelgebied van Denneweg en Frederiksstraat.

Kazernestraat,
J.H. Weissenbruch,
 undated, oil on panel,
 Gemeentemuseum Den Haag

The present Kazernestraat runs parallel to the Lange Voorhout, where you can find Pulchri at number 15, and is next to the pub, restaurant and shopping area of Denneweg and Frederiksstraat.

Kazernestraat in de tijd van Weissenbruch

In deze straat woonden meer handwerkslieden. De vader van Weissenbruch was kok, Weissenbruch zelf kreeg zijn opleiding bij Van Hove, die o.a. de decors voor de Koninklijke Schouwburg schilderde.

Kazernestraat in Weissenbruch's time

A number of craftsmen lived in the Kazernestraat. Weissenbruch's father was a cook, Weissenbruch himself was trained with van Hove, who painted the backdrops for the Hague Theater amongst other things

Achter het Station Rijnspoor,
Vincent van Gogh,
1882, potlood, pen, sporen van krijt,
Gemeentemuseum Den Haag
Het huidige Centraal Station, waarschijnlijk het
uitzicht dat Van Gogh vanuit zijn atelier aan
de Schenkweg had. Vincent van Gogh werkte
in Den Haag van 1881 tot 1883; hij kwam hier
omdat zijn familie in de kunsthandel zat. In
tegenstelling tot zijn tijdgenoten van de Haagse
School had Van Gogh wel belangstelling voor
"moderne" industriële onderwerpen. Mauve,
die hij zeer bewonderde, gaf hem les en bracht
hem van tekenen tot schilderen.

Behind Rijnspoor Station,
Vincent van Gogh,
1882, pencil, pen, traces of chalk,
Gemeentemuseum Den Haag
This is the present Central Station, most likely
the view Van Gogh had from his studio at
Van Schenkweg along the railway. Van Gogh
worked in The Hague from 1881 to 1883; He
came here because his relatives owned an art
dealership. As opposed to his contemporaries
of the Hague School Van Gogh was interested
in 'modern' industrial subjects. Mauve, whom
he admired very much, taught him and got him
to paint instead of just drawing.

Gezicht op het Binnenhof,
J.C.K. Klinkenberg,
zonder datum, paneel
De Mesdag Collectie
Aangekocht in 1875 door
Mesdag, een paar jaar
eerder dan Van Gogh
het station tot onder-
werp nam. Klinkenberg
koos hier voor een oud
gebouw, het Binnenhof.
Hier zetelt nog steeds de
Eerste Kamer. Het Tweede
Kamergebouw begint er
tegenover en loopt door in
een modern gebouw dat
knap ingepast is tussen
de historische bebou-
wing met als grens het
Binnenhof, de Hofplaats,
het Plein, en de Lange
Poten.

View of the Binnenhof, **J.C.K. Klinkenberg**, undated, panel, De Mesdag Collectie Bought by Mesdag
in 1875, just a few years before Van Gogh depicted the modern station, Klinkenberg favoured an old
building, the Binnenhof [Inner Court]. This building is still the home of the Upper Chamber of the Dutch
parliament. The chamber of the lower house of parliament starts opposite it and continues in a modern
building cleverly squeezed between the Binnenhof, Hofplaats, Plein and Lange Poten.

Interieur van de synagoge in de Wagenstraat,
J. Bosboom, zonder datum, paneel,
De Mesdag Collectie

De Nederlands-Israëlitische synagoge in de Wagenstraat. Bosboom schilderde graag kerken en synagoges. Den Haag telde toen meer synagoges, de Duitse synagoge zat aan de Wagenstraat en de Portugese aan de Prinsessegracht. In dit schilderij probeerde Bosboom een licht/donker effect te bereiken zoals Rembrandt dat deed.

Tegenwoordig is de synagoge moskee, nog zonder minaretten op een oude Ansichtkaart [rechts]

Interior of the synagogue in the Wagenstraat,
J. Bosboom, undated, panel,
De Mesdag Collectie

The Dutch-Israeli Synagogue in the Wagenstraat. Bosboom loved painting churches and synagogues. The Hague then had a number of synagogues, with the German synagogue at Wagenstraat and the Portuguese on Prinsessegracht. In this painting Bosboom tries to achieve a clair-obscur like Rembrandt's. Nowadays the synagogue has been converted into a mosque, in the old picture postcard still without minarets [right]

HOLLANDA
DIYANET VAKFI

MESCİD-İ AKSA CAMİİ
DEN HAAG

Voorportaal van het stadhuis aan de Groenmarkt, s-Gravenhage,
J. Bosboom,
 zonder datum, krijt,
 Gemeentemuseum Den Haag

Het oude stadhuis aan de Groenmarkt staat er nog net als in die tijd. Men kan er tegenwoordig nog wel trouwen, maar de meeste andere functies zijn overgenomen door het nieuwe stadhuis aan het Spui ontworpen door Richard Meier [foto rechts]

Foyer of the town hall at the Groenmarkt, The Hague,
J. Bosboom,
 undated, chalk,
 Gemeentemuseum Den Haag

The old town hall is still used for marriages, but most of the functions have moved to the new townhall at Spui, designed by the American architect Richard Meier [photo right]

Een ansichtkaart uit die tijd toont de 'echte' toestand op de markt, maar zegt veel minder over de sfeer van die plek.

A contemporary picture postcard shows the 'real' situation on the market, but fails to reflect to the atmosphere of the spot.

Vismarkt te Den Haag, **J.H. Weissenbruch**, 1873, olieverb/paneel, Gemeentemuseum Den Haag

De visbanken lagen tussen de Schoolstraat en de Grote of St. Jacobskerk. Weissenbruch paste de verhoudingen van de gebouwen aan aan de compositie van zijn schilderij: hij verkleinde de zijbeuken van de kerk en verhoogde het dak van het koor.

Fish Market in The Hague, **J.H. Weissenbruch**, 1873, oil on panel, Gemeentemuseum Den Haag

The fish stalls were situated between Schoolstraat and the Grote Kerk, or St. Jacobskerk. Weissenbruch adapted the proportions of the buildings to the composition of his painting: he reduced the size of the aisles and raised the roof of the chancel.

Bakkerij aan de Geest, **Vincent van Gogh**, 1882, krijt, Gemeentemuseum Den Haag

Een vandaag niet meer bestaande hoek op de Geest 41; op de voorgrond werd net een moderne waterleiding gelegd. Van Gogh zwierf graag samen met Breitner door de stad om alle bouwwerken en vernieuwing te bekijken.

Bakery at the Geest, **Vincent van Gogh**, 1882, chalk, Gemeentemuseum Den Haag

A corner at Geest 41 that does not exist anymore; in the foreground a modern water pipe has just been installed. Van Gogh liked to roam the city with Breitner, studying the buildings and new architectural trends.

Meisjes

Girls

Het duet,
J. Maris,
zonder datum, aquarel,
Gemeentemuseum Den Haag

Two daughters of Jacob Maris. Bij de familie Maris werd veel gemusiceerd. Vaak kwamen er mensen eten die daarna samen muziek maakten.

The duet,
J. Maris,
undated, watercolour,
Gemeentemuseum Den Haag

Two daughters of Jacob Maris. The Maris family was very musical. People often came to dinner and then played music afterwards.

Tegen de avond,
Jacob Maris,
zonder datum, aquarel,
De Mesdag Collectie

Een vissersmeisje op het duin. Dit thema is ook vaak door andere schilders gebruikt. Voor het uitdrukken van sentiment was het gewone volk populair. Deze aquarel oogstte veel bewondering op de tentoonstelling van de Haagsche Tekening Maatschappij in 1878. J. van Santen Kolff zegt dat dit voor de meeste schilders dé tekening van de tentoonstelling is, "ongeveer wat het evangelie van Johannes voor den orthodoxen bijbelvereerder is"

Towards evening,
Jacob Maris,
undated, watercolour,
De Mesdag Collectie

A fisherman's daughter in the dunes. This theme was also adopted by other painters. The common folk were a popular symbol of sentiment. This watercolour was greatly admired at the exhibition of the Haagsche Tekening Maatschappij in 1878. J. van Santen Kolff said that for most painters this was the drawing of the exhibition, "roughly what St John's Gospel is for the orthodox Bible worshipper".

Molens en fabrieken

Mills and windmills

Rond Hollands Spoor en langs de Vliet

Rondwandeling gecombineerd met gedeeltes tram, totaal 1,5 uur

U komt langs:

- vanaf de brug achter station Hollands Spoor voor het Eneco-gebouw: de peperbus
- station Hollands Spoor waar tegenover de ijzergieterij Prins van Oranje [p. 49] van Van Gogh lag
- Rijswijkseplein: om u te oriënteren op de plaats van de voormalige ijzergieterijen [p. 48]
- Neem tram 1 richting Delft voor 1 halte naar de Goudriaankade. Volg de kaart en bewonder de molen vanaf de houten voetgangersbrug, zoals Weissenbruchs schilderij op p. 50
- terug naar de Rijswijkseweg [citaat van Gogh p. 50] , tram 1 langs de Vliet naar Delft; bij de halte Verffabriek is het landschap rond de Vliet nog het meest herkenbaar. Rij door naar Delft zo ver als u wilt en weer terug naar Hollands Spoor

Around Hollands Spoor and along the Vliet

Roundtrip combined with tram rides, total 1,5 hrs

You will pass:

- from the bridge behind railway station Hollands Spoor in front of the Eneco-building the "Peperbus"
- Hollands Spoor railway station in front of which the foundry Prince of Orange [p. 49] was situated
- Rijswijkseplein to get your bearings on the situation of the former foundries [p. 48]
- take tram 1 for one stop direction Delft. Get off at Goudriaankade. Follow the map and admire the windmill from the wooden footbridge. Such windmills feature in Weissenbruch's picture on p. 50
- back to Rijswijkseweg [quote Van Gogh page 50], tram 1 along the Vliet, direction Delft; at stop 'verffabriek' the Vliet landscape from the Hague School can be recognised best.

Fietstocht:

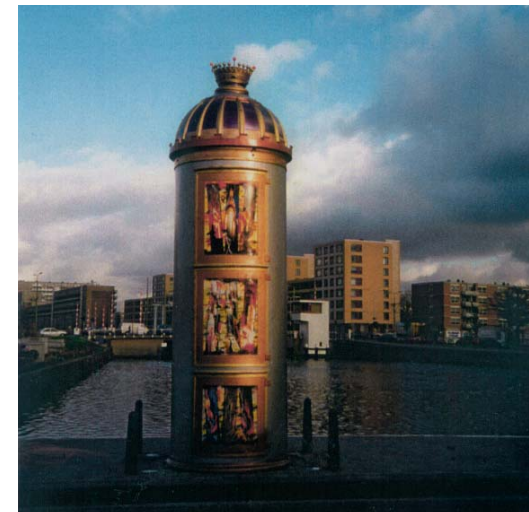
Hollands Spoor - verffabriek en weer terug: 1,5 uur

Hollands Spoor - Delft en weer terug: 2 uur

Cycling tour:

Hollands Spoor railway station - tramstop "Verffabriek" and back: 1,5 hours

Hollands spoor railway station - Delft and return: 2 hours

Peperbus

Deze wandeling loopt door het gebied waar de industrialisatie van Den Haag begon. Ter herinnering aan het eerste type elektriciteitshuisje [de 'Peperbus' uit 1908] liet energiebedrijf Eneco kunstenaarsduo Griffin/Kommer deze peperbus bewerken.

Peperbus

This walk takes you through the area where the industrialisation of The Hague began. To commemorate the first type of electricity generator [the "Peperbus" in 1908] energy company Eneco commissioned the artists Griffin/Kommer to decorate this transformer cylinder.

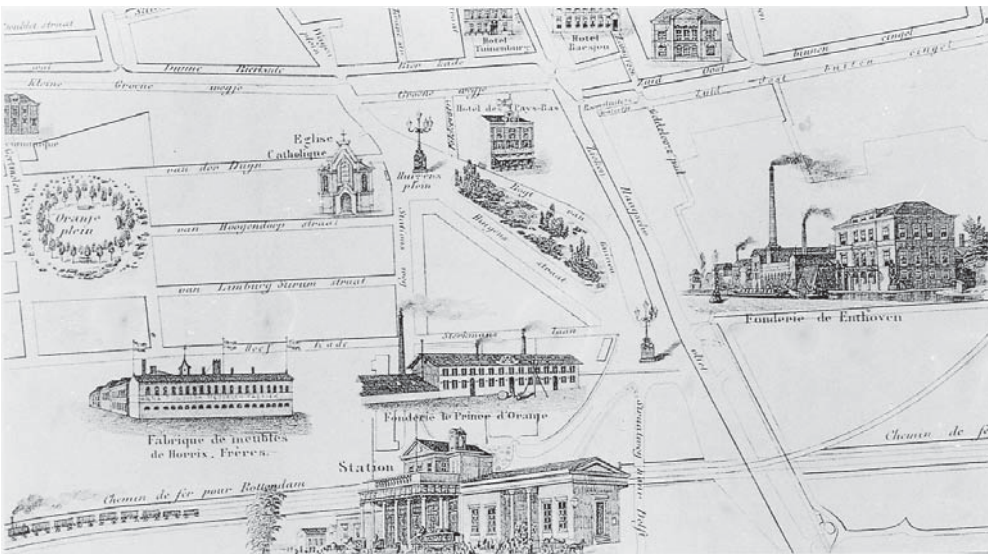

IJzergieterij Enthoven

Het idyllische stuk langs de Vliet begon in de stad in de tijd van de Haagse School met industrie. Wie op het Rijswijkse Plein gaat staan met zijn gezicht naar het "Griekse" gebouwtje, kan zich voorstellen hoe rechts de ijzergieterij Enthoven was gevestigd aan de Trekvljet, waar iets verderop de idyllische sfeer met molens was.

Enthoven Foundry

The idyllic area along the Vliet started to industrialise in the city in the Hague School's time. If you go to the Rijswijkse Plein and face the 'Greek' building, you can picture how the Enthoven Foundry was situated to the right on the Trekvljet, with just a little further up the idyllic scene with windmills.

Deze kaart geeft een indruk van de omvang van de industrie rond Station Hollands Spoor. Er tegenover was nog zo'n ijzergieterij gevestigd, de Prins van Oranje. Men maakte er o.a. straatmeubilair, maar ook zwaar versierde kachels voor in de salons en hele bruggen voor in de polder

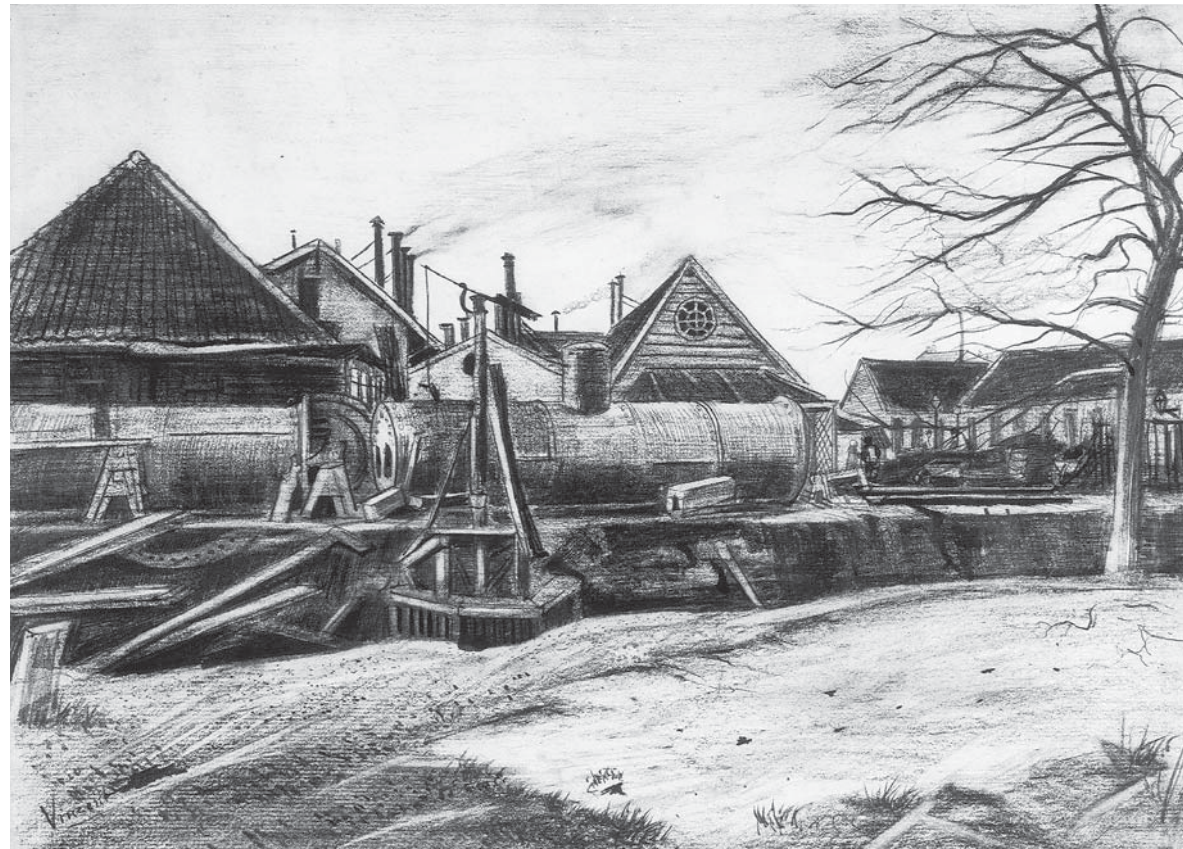
This map gives an impression of the scale of the industry around Hollands Spoor railway station. Opposite the station was another foundry, the Prince of Orange, which besides producing street furniture, also manufactured lavishly decorated stoves for the fashionable salons and complete bridges for the polders.

IJzergieterij de Prins van Oranje, Vincent van Gogh, zonder datum, krijt, Staatliche Kunsthalle, Karlsruhe

Vincent van Gogh vond de ijzergieterij wel de moeite waard om te tekenen.

The Prince of Orange Foundry, Vincent van Gogh, undated, chalk, Staatliche Kunsthalle, Karlsruhe

Vincent van Gogh felt the foundry was well worth drawing.

Gezicht op de Trekvljet bij Den Haag, **J.H. Weissenbruch**, 1870, olieverf/doek

Hier schildert Weissenbruch nog een beetje in de trant van de romantische school, zoals een toneel met coulissen en zetstukken, waarbij het vrouwtje en de was en de scheepjes het landschap als rekwisieten dienen om het landschap te 'stofferen', aan te kleden. Vincent van Gogh herinnerde zich een tochtje langs de Vliet met Theo als een absolute idylle "Die Rijswijksche weg heeft voor mij herinneringen die misschien de heerlijksten zijn die ik heb", schreef hij aan zijn broer. Het werk van Weissenbruch riep die herinnering bij hem op, vooral zijn latere werk waarin de stemming steeds belangrijker werd dan de afbeelding.

View of the Trekvljet
near the Hague,
J.H. Weissenbruch,
1870. Oil on canvas

This is an early work in the tradition of the Romantic school. It is constructed like a stage with backdrops, with the woman, the washing and the ships acting as props to decorate the landscape. Vincent van Gogh remembered a trip along the Vliet with Theo as an absolute idyll. He wrote to his brother that "the memories of the Rijswijksche Weg may be the nicest I have". Weissenbruch's work evoked that memory in Van Gogh, particularly his later work in which the atmosphere became more important than the image.

Two Hague Schilderswijken

U kunt natuurlijk ook eens een kijkje nemen in de straten die naar de schilders van de Haagse School genoemd zijn. Zo komt u terecht in twee buurten: het Benoordenhout en de Schilderswijk, die beide een heel ander aspect van Den Haag laten zien.

The Hague Painter's neighbourhoods

Of course you can also have a look in the streets named after the Hague School painters. This will bring you to two neighbourhoods: Benoordenhout and Schilderswijk, each showing an entirely different aspect of The Hague.

W. Bilderstraat [1923]: J.W. Bilders was de vader van de schilder Gerard Bilders [1838] De Haagse School kwam in Oosterbeek [Het Nederlandse Barbizon] terecht omdat vader J.W. Bilders daar een huis had. J.W. Bilders was Gerard Bilders' father who owned a house in the woods near Oosterbeek, the Dutch 'Barbizon'

P. Gabriëlstraat in 1925 genoemd naar [named after] Paul Gabriël 1828 - 1903

J. Israëlsstraat [1916] en -plein [1925] genoemd naar [named after] Jozef Israëls 1824 - 1911

Mauvestraat in 1916 genoemd naar [named after] Anton Mauve 1838 - 1888

Mesdagstraat in 1916 genoemd naar [named after] Hendrik Willem Mesdag 1831 - 1915

Neuhuyskade in 1916 genoemd naar [named after] Albert Neuhuys 1844 1914

Roelofsstraat in 1921 genoemd naar [named after] Willem Roelofs 1822 - 1897

Weissenbruchstraat in 1916 genoemd naar [named after] Jan Hendrik Weissenbruch 1824 - 1903

Benoordenhout: bus 18

Het Benoordenhout is een rustige, welgestelde woonbuurt. Een wandeling in het Benoordenhout kan gecombineerd worden met exclusief winkelen in de Van Hoytemastraat en het Van Hoytemaplein. Ook zijn vanuit die buurt diverse parken goed bereikbaar: het Haagse Bos, Clingendael en het Oostduinpark.

Benoordenhout: bus 18

Benoordenhout is an elegant well-to-do neighbourhood. A walk through Benoordenhout can be combined with exclusive shopping in Van Hoytemastraat and Van Hoytemaplein. Various parks are within walking distance from this area: Haagse Bos, Clingendael and Oostduinpark.

Schilderswijk tram 11 of 12

De Schilderswijk is een voormalige arbeidersbuurt waar nu veel allochtonen wonen. In de Schilderswijk kunt u terecht in vele exotische winkels en op de Herman Costermarkt [ma, di, wo, vrij en za]. Op de Herman Costermarkt vindt u een veelheid aan textiel en dagverse ingrediënten, ook voor de meest exotische maaltijden. Vergeet niet een bezoek aan café Marktzicht te brengen. Ook de vele goedkope exotische snackbars en restaurants, vooral van Turkse en Surinaamse oorsprong, zijn de moeite waard. Lunch eens met Turkse pizza met verse groente erin [€ 3 voor een gezonde verse lunch] of neem een Surinaamse roti als avondmaaltijd [€ 7,50].

Schilderswijk tram 11 of 12

The Schilderswijk is a working class neighbourhood where now live a lot of new Dutch inhabitants from Dutch Guyana [Surinam], Turkey, Morocco and many other countries. In the Schilderswijk a visit to the exotic shops and to the Herman Costermarkt [Monday, Tuesday, Wednesday, Friday, Saturday] is worthwhile. At Herman Costermarkt a great variety of textiles are sold plus daily fresh ingredients, even for the most exotic meals. Don't forget to visit the café Marktzicht. There are excellent cheap exotic snackbars and restaurants, particularly of Surinam and Turkish kitchen. Why not lunch with a Turkish pizza with fresh salad inside [€ 3 for a healthy lunch], or buy a Surinam roti for dinner [€ 7,50]

De Bockstraat in 1915 genoemd naar [named after] Theophile de Bock 1851 - 1904

Bosboomstraat in 1896 genoemd naar [named after] Johannes Bosboom 1817 - 1891

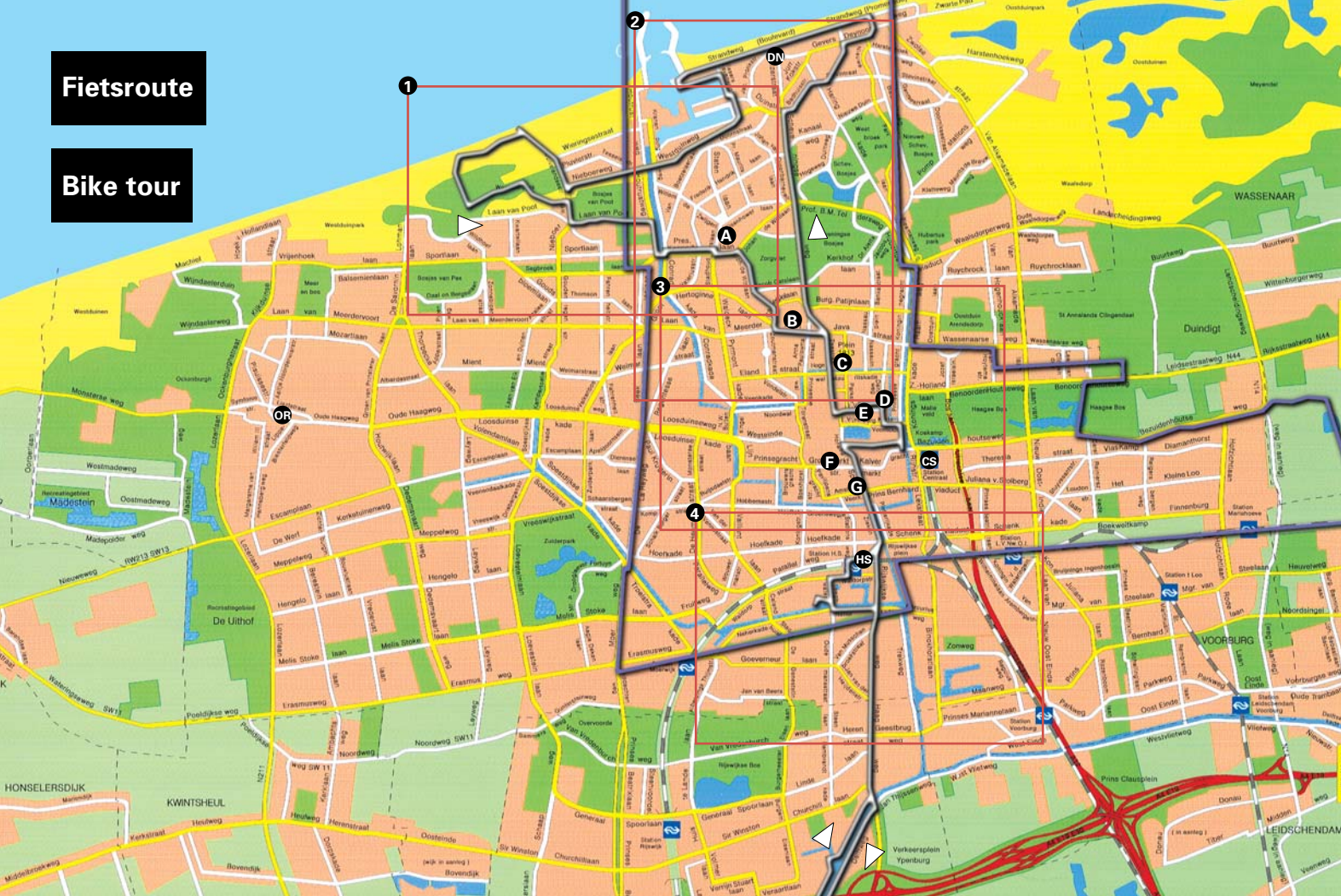
J. Marisstraat in 1899 genoemd naar [named after] Jacob Maris 1837 - 1899

Van Goghstraat is niet genoemd naar de schilder Vincent van Gogh, maar naar de familie van de Haagse brandmeester H.H. van Gogh die in 1863 de brand op het koninklijke bal in de academie bluste.

Van Goghstraat is not named after the painter Vincent van Gogh but after the family of H.H. van Gogh, the Hague fire brigade commander who put out the fire at the royal ball in the academy in 1863.

Fietsroute

Bike tour

 fietsroute / cycling route

 stadsgrens anno 1874 / town border in 1874

 uitsnede routekaart / cut out route map

- 1 Dekkersduin
- 2 Scheveningen
- 3 Centrum / City centre
- 4 Molens en fabrieken / Mills and windmills

- A Gemeentemuseum
- B De Mesdag Collectie
- C Panorama Mesdag
- D Haagse Kunstkring
- E Pulchri
- F Korenhuis
- G Stroom

Fietsverhuur / Bike Hire

- CS Centraal Station
- HS Hollands Spoor
- DN DuNord
- OR Orie

Fietsroute

Deze route verbindt alle in dit boek genoemde punten. Hij kan in twee helften geknipt worden, vanuit het centrum naar het noorden of vanuit het centrum naar het zuiden. Gecombineerd met museumbezoek is zo'n halve route goed voor minstens een ochtend of een middag.

Cycling route

This route connects all spots mentioned in this book. It can be divided in two parts, north from the citycentre of south of the citycentre. Combined with a museum visit half a route fills at least a morning or an afternoon.

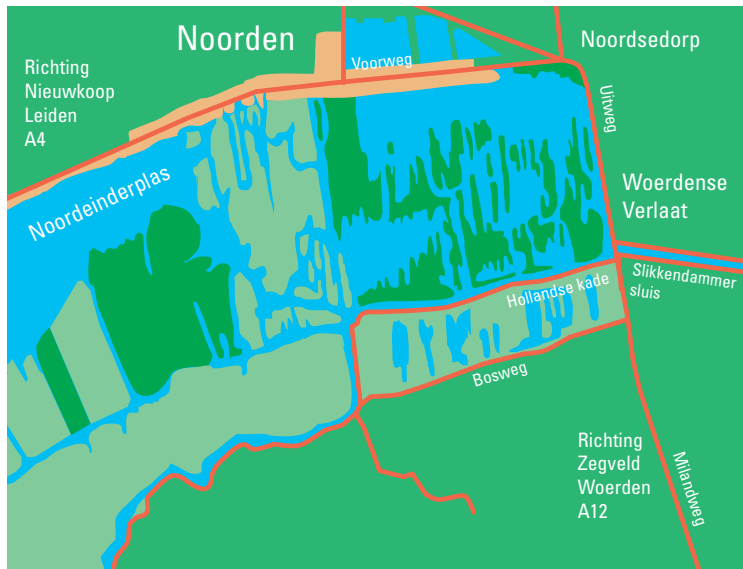
Den Haag ten tijde van de Haagse School

Binnen deze stadsgrens van 1874 lag nog veel groen. Sinds 1870 lag er een spoorlijn van Gouda naar Scheveningen, zodat de Duitse badgasten daar al goed konden komen. Station Hollands Spoor was een halte van de Hollandse IJzeren Spoorweg die van Amsterdam naar Rotterdam voerde.

The Hague at the time of the Hague School

Within this city boundary of 1874 there was still a lot of green. Since 1870 there was a railway from Gouda to Scheveningen, so that the German tourists could get to the beach. Railway station Hollands Spoor was a stop from another company, that connected Amsterdam and Rotterdam.

Noorden

Noorden ligt aan de Nieuwkoopse Plassen, een uurtje rijden van Den Haag. Noorden kunt u bereiken hetzij over de A4 richting Leiden, afslag Nieuwkoop daarna borden Noorden, of via de A12 richting Utrecht afslag Woerden, richting Zegveld, daarna Noorden.

In Noorden kunt u fietsen huren en 's zomers roeibootjes.

Den Haag was volop aan het uitbreiden en industrialiseren in de tijd van de Haagse School. In 1875 woonden er 100.000 mensen, in 1900 was dit verdubbeld. In Noorden vonden de schilders van de Haagse School het onbedorven landschap. Ze wilden hier geen dorp vol schilders van maken zoals Barbizon in Frankrijk en Laren in die tijd in Nederland. Het moest een beetje 'geheime' plek blijven.

Noorden is situated on the Nieuwkoopse Plassen, an hour's drive from The Hague. Noorden can be reached either via the A4 to Leiden, exit Nieuwkoop, follow signs Noorden, or via the A12 towards Utrecht, exit Woerden, direction Zegveld, Noorden.

In Noorden there are bicycles and fishing boats for hire.

The Hague was in the process of industrializing during the Hague School period. In 1875 it had 100.000 inhabitants, by 1900 this amount had doubled.

In Noorden the painters sought the unspoiled Dutch landscape. They did not want it to become a painter's village like Barbizon in France or Laren in Holland. It should be sort of a secret spot.

Het pension waar de schilders logeerden is afgebroken. Wel zijn er nog dergelijke café's om op te drogen na een flinke regenbui, die bij dit landschap hoort. Op deze bladzij het paadje achter café de Noordse plassen, dwars tussen het water door naar de kerk van Noorden Dorp. Weissenbruch zei: "Wij leven van regen en zonneschijn en gaan met ons palet door de droge buien". Ook van hem is de uitspraak: "In een schuitje zitten schilderen, het water in een oude klomp, een lekker pijpje in de mond, dat is schildersheerlijkheid". Dat betekende overigens niet dat alles ter plekke geschilderd werd. Men maakte ook schetsen die thuis uitgewerkt werden. "Thuis tooverde ik het in verw. Tooveren zeg ik. Zoo gaat het niet. Alle kunstwerk heeft zijn barensweeën, en bij het scheppen van het schoone wordt veel geleden," aldus Weissenbruch. Om het moment spontaan weer te geven, moest hard werk verricht worden!

The guest house where the painters stayed is no longer there. There are how-ever pubs like this to become dry again after a shower, which is part of the attraction of this landscape. On this page the footpath behind the pub Noordse plassen, which intersects the lakes towards the church of Noorden Dorp. Weissenbruch said " we live from rain and sunshine and go with our palette through the dry showers." He is also quoted as saying "Painting in a

boat, the water in an old wooden shoe, a pipe of tobacco to go with it, that is the ultimate painter's experience" This does not mean, however, that everything was painted on location. Sketches were made, to be worked out in the studio. "At home I work magic in paint. Miracles, I say. That is not true. Any work of art has its labour pains, and it takes a lot of suffering to create something beautiful," according to Weissenbruch.

Noorden in januari 2000, vlak voor een regenbui. Lucht en water zijn onveranderd, en het dorp vanaf deze afstand ook. Wie hier loopt, fietst of vaart, zit midden in een schilderij van de Haagse School. De kleuren van lucht en water veranderen per minuut.

Noorden, January 2000, just before a shower. Air and lake are unchanged, as is the view of the village. Walking, cycling or boating here one finds oneself in the middle of a Hague School painting, the colours of sky and water changing by the minute.

Polderlandschap, **J.H. Weissenbruch,** paneel, particuliere collectie

Een van de vele gezichten op het dorp Noorden van over de plas. Dit vergezicht is vanaf diverse plaatsen rond de plassen zo te zien. Ook van andere niet nader geografisch bepaalde polderlandschappen uit de Haagse school kun je je makkelijk voorstellen dat die door dit gebied geïnspireerd zijn.

Polder landscape, **J.H. Weissenbruch,** panel, private collection.

One of the views of the village of Noordren as seen from the lake. This view can be seen from various spots around the lakes. Also of other polder landscapes that are not geographically determined by the Hague School one can imagine that they were inspired by this area.

De vaart langs het Nachtegaalpad. Dit is te bereiken vanaf Woerden, richting Zegveld, via de Milandweg naar Noorden tot aan een grijze brug. Voor die brug is rechts de Hollandse Kade en links het Nachtegaalpad van deze foto. Aan dit pad ligt links het natuurgebied De Haak van de Vereniging Natuurmonumenten, met vijvers zoals op het schilderij hiernaast.

The canal along the Nachtegaalpad. This can be reached from Woerden, direction Zegveld, via the Milandweg to Noorden until a grey bridge. Just before this bridge you see the Hollandse Kade to your right and the Nachtegaalpad going left. Left from this path is the protected area De Haak of the Vereniging Natuurmonumenten, with ponds like the one on the painting opposite page.

Vijver bij Noorden, **J.H. Weissenbruch**, olieverfop doek/paneel, Gemeentemuseum Den Haag

In dit schilderij is de invloed van Barbizon het best zichtbaar. Weissenbruch zelf reisde pas aan het eind van zijn leven naar Barbizon, toen dat al over zijn hoogtepunt heen was.

Pond near Noorden, **J.H. Weissenbruch**, oil on panel, Gemeentemuseum Den Haag

In this painting the Barbizon influence can be seen. Weissenbruch himself visited Barbizon at the end of his life, when it had already passed its peak.

Bronnen en verder lezen

Literature and further reading

Fotoverantwoording [pagina]
Carmen Thyssen-Bornemisza collection Madrid: 33
Gemeentearchief Den Haag: 16, 22, 23, 24, 25 ,26, 35, 39, 42, 48
Gemeentemuseum Den Haag: 9, 10, 11, 19, 27, 30, 32, 34, 36, 40, 42, 43, 44, 50, 61
Gilles van Niel: 7
Griffin / Kommer: 47
Jelle Hellinga, Den Haag: 8, 18, 20, 31, 41, 51, 52, 53, 57, 58, 60
Leo van Heijningen: 15
De Mesdag Collectie: 14, 21, 29, 37, 38, 45
Panorama Mesdag: 13
Particulier bezit: 59
Rijksmuseum Amsterdam: 17
Staatliche Kunsthalle Karlsruhe: 49

Het Haagse Schoolboek,
J. Sillevs, A. Tabak,
Waanders Uitgevers/Publishers Zwolle 2001

J.H. Weissenbruch 1824 - 1903,
redactie Edwin Jacobs, Hans Janssen, Marjan van Heteren,
Waanders Uitgevers/Publishers Zwolle 1999

De Haagse School, de collectie van het Haags Gemeentemuseum,
redactie John Sillevs, Ronald Dorn, Hans Kraan,
Haags Gemeentemuseum 1992

De Haagse School,
redactie Ronald de Leeuw, John Sillevs, Charles Dumas, Grand Palais Paris,
Royal Academy of Arts London,
Haags Gemeentemuseum Den Haag 1983

Museum Mesdag,
Nederlandse negentiende-eeuwse schilderijen, tekeningen en grafiek,
samengesteld door Elie van Schendel,
Staatsuitgeverij, 's-Gravenhage 1975

300 Jaar Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten 's-Gravenhage 1682 - 1982,
J.J. Beljon,
KABK 1982

Den Haag in kaart gebracht, 750 jaar groei in plattegronden uit het gemeentearchief,
Kees Stal
SdU Den Haag 1998

Jaarboek die Haghe 1976,
A. van Raamsdonk,
De moord in Dekkersduin

Adressen

Addresses

MUSEA MUSEUMS

Gemeentemuseum Den Haag
Stadhouderslaan 41
2517 HV Den Haag
070 - 338 11 11
's maandags gesloten
Closed Mondays

De Mesdag Collectie
Laan van Meerdervoort 7f
Den Haag
070 - 362 14 34
Open woensdag t/m zondag
12 - 17 uur

Panorama Mesdag
Zeestraat 65
2518 AA Den Haag
070 - 310 66 65, 070 - 364 45 44
zondagochtend gesloten
closed Sunday mornings

Muzee Scheveningen
Neptunusstraat 92
2586 GT Scheveningen
070 - 350 08 30
's maandags gesloten
closed Mondays

FIETSVERHUUR BIKE HIRE

Du Nord
Keizerstraat 29
2585 BA Scheveningen
070 - 355 40 60

Orie rijwielen
Loosduinse Hoofdstraat 679
2552 AG Den Haag
070 - 397 48 97

Station Hollands Spoor
070 - 394 79 80

Station CS
070 - 385 32 35

OPENBAAR VERVOER
PUBLIC TRANSPORT

Bussen en trams/public transport:
www.htm.net

NOORDEN

VVV Nieuwkoop
0172 - 571 120

Tijsterman en Zn Bootverhuur
Dorpsstraat 118
2421 BC Nieuwdorp

Fietsverhuur Koole Kampeerhoeve,
Hogedijk 6,
Noorden
0172 - 408 206

Colofon

Uitgave: de Overkoming, Den Haag

Copyright Mariët Herlé, Den Haag

Productie: de Overkoming, www.overkoming.nl

Grafisch ontwerp, fotografie en intekenen kaarten: Jelle Hellinga, Den Haag, www.jellehellinga.nl

Eindredactie: Will van Sebille, TCB Tekst & Uitleg, Den Haag /Gouda

Vertaling: Hugh Quigley, Den Haag

Gemeente Den Haag, Dienst stadsontwikkeling, afdeling cartografie: basiskaarten

Routes: Griffin / Kommer, Den Haag